

állította s új jelenséget emelt ki, de főként azzal, hogy pozitívista volt módszerében, összhangzó egységbe foglalta a társadalmat és jogot, sőt hangoztatta egységüket a természettel is, — a vizsgált jelenségeket szigorú tárgyi megjelenésükben elemezte, a kauzális szabályt fedte fel bennük, anyagszerű kötöttségüket nem hanyagolta el, ismeretelméleti egységet teremtett, — elvitathatatlan jelentőségűvé vált. Egy elmélet az idők folyamán érvényéből sokat veszthet, de ha alapelve és kiindulási pontja helyes, — a pozitívizmusa szerintünk az, — s módszere, szemlélő magatartása következetes és a tapasztalati elemekkel számoló, mint a pozitívizmusa, — jelentősége a maga korán túl is megmarad. A kiegészítések szükségét tudva: a pozitívizmus magyar művelőinek felfogása ma is ható elmélet lehet, módszere pedig követendő példa.

A Z Ö Z V E G Y A S S Z O N Y

Írta: ASZTALOS ISTVÁN

Lengett, rongyosodott az ökörnyal, harangozott a kikerics. Kékült a kökény, kopaszodott a tarló. Gömbölyödött fészkeben a pityóka s a pánusa alatt aranyosra sárgult a kukorica szeme. Kapára, szedésre, készre ért minden. Mehetett Kicsi Kati a szomszéd falusi szászokhoz napszárra. Ment is ő szívesen. Minden második este jött csak haza, megfőzni két napra az ételt a fiának. Reggel aztán ki sem virradt s már indult hamar vissza.

Egy fukari, vén szásznak ásta a pityókat negyed magával. Ő, Serény Ilus, annak a huga, meg a szász legény szolgája.

A vén szász dolgoztatta őket keményen. Sajnálta még az evésre szánt időt is tőlük. Kuporgató volt, mint a sok gyerekes szegény ember, pedig nem volt neki egyse, csak egy fogatlan vén felesége, aki a pálinkát jó vizesen, a szalonnát meg jó avasosan hordta ki nekik.

Kicsi Katinak jobb hely is akadt volna, a tavalyi gazdájánál. Hivta az az idén is eleget és Barta Lina is hívta; — Biró János is ott van... — sugta oda neki. Nahát azért nem ment éppen. Szégyelte a világ előtt. Még mit gondolnak róla, fut az után... — Tán bolond vagy!... — veresedett Barta Linára. — Dehogyan megyek, na nézz oda... — És inkább elszegődött a vén szászhoz Serény Ilusékkal.

Ez az Ilus kemény húsú csintalan leány volt, aki tizennégy éves korától minden télen városban szolgált, csak nyáron jön haza falusi leánynak. Huszonöt esztendő elmúlt felette s nem vitték még férjhez. Szegény volt hiába, de aztán nem is nagyon akart. Azt tartotta, ráér ő még bésavanyodni. — Aztán mit? — rándított magán, ha kérdezték. — Ha már úgy lesz, felcsináltatom magam s kész... Vagy elveszen, vagy fizet a bitangért, s úgy még jobb... — mondta s csak kacagta, ha az asszonyok szörnyülködtek. Dehát csak a szája volt nagy s máskülönben is jószívű lány volt. Kicsi Katinak is fejrevaló kendőt adott, szépet, babosat, csak úgy ajándékba. — Mit dugdossa a fejét mindig feketébe!... — szidta. — Szegény fiatal, ha özvegy is. Olyan, mint egy leányka — ölelte magához.

Kicsi Kati nyakig pirult s mind nem akart a tükörbe se nézni, mikor Ilus eléje tartotta. Szégyelte a szász szolgája előtt, aki éppen ott

volt.

Ez egy husz éves forma, sor alá való legény volt, kicsi, de kemény s lobogott a szeme, ha csak Ilusra nézett. Az meg tudta, hogy lobog, csak nem mutatta, hogy tudja. Sunyiskodott vele leánymódra. Napközben előtte hajoldosott, engedte a kezét is megfogni s még a derekát is néha. Este meg térden fejül huzta a szoknyát lábmosáskor nagy ártatlanul, hogy majd bele vakult a legény. Egyebet aztán nem.

A szénás hidba aludtak az istálló felett, a legény meg az istállóban. Volt mit hallgasson. Vicogást, susogást. Ilus kedvén nem fogott a kemény munka se, énekelt, bolondkodott s ha Kicsi Kati nyögdösött, hogy fáradt, csiklantani is elkezdte. — Nem vénasszony, mit nyögdös!... — Ugy bánt vele, mint valami leánypajtásával. Kacagtatta, gyámbászta, majd minden este.

Egy este Dénes is feldugta magát hozzájuk, hogy ég, föld, pokol, akármí, de ő ott alszik... Avval elfeküdt közéjük a szénán.

Dehogy hagyták, lehengettek nagy kacagva a szénatöltő lyukba. A legény hagyta magát gyámbászni s aztán megint csak felszökött. Megint hengergették ide-oda, küzdtek vele kacagva. Begyúrták a szénába, hogy köpködött belé. Akkor aztán ő sem hagyta magát, leborította mind a hármukat a szénába s ott fogdosta, csiklandozta őket rázásra. Lett sikitozás. Szídták, csipdesték, de csak kacagta. A végén mégis hagyta magát újra behengeríteni a szénatöltő lyukba.

Akkor este Kicsi Kati alig tudott elaludni. Száraz volt a torka, mind jött, hogy nyeljen és a fiu izzadt szaga mind az orrába volt. El-el gondolkozott, de minden gondolatára elpirult. Reggelre meg arra ébredt, hogy átölelve tartja Ilust.

— Mit álmodott, mondja meg hamar?... — kérdezte az kacagva.

Azt sem tudta, hogy legyen el szégyenébe. Restelkedett-restelkedett, de biza azután sem tudott helyre jönni egészen. A dolog sem fogta, csak ámbolygott a kapa nyelénél. Napokig így. Még haza is ritkábban kezdett járogatni, nem kapta a helyét sehogy.

Egy korán este félsötétben ment hátra valamiért, mikor csak látja, hogy Eszti, az Ilus huga leiskodik a csűr oldalánál valamire. Kapja el a fejét a béka leánka, majd újra benéz.. — Alig volt tizennégy éves, vékonypénzű, sovány, olyan, hogy csak a szeme volt. Mintha nem is egy anyától lettek volna Ilussal.

Kicsi Kati meztláb odaért észrevétlen.

— Mit csinálsz te? — kérdezte rá halkán.

Az elugrott a csűrtől, mint a forró vastól. Csak hebegett, hogy majd sirva fakadt. Aztán csak elszaladt nagyhamar.

— Né te!... — nézett utána Kicsi Kati s hogy a csűrből locsotolást hallott, ő is benézett oda.

Előbb nem sokat látott a félsötétben, de azután meg igen sokat.

Dénes, a szolga mosta ott magát egy rossz teknőben. Polyvát hordott haza aznap s viszkedett a teste míg csak le nem mosta.

Állt ott s csapkodta magára a vizet.

Kicsi Katin egyből kiütött az özvegyi pirosság s szinte szaladva hagyta ott a csűroldalát.

— Macska leánka, hogy miket néz!... — mötyögte zavartan, hogy valamit ő is mondjon, de az istállótól már visszanézett s biza még a

létráról is vagy kétszer.

Sokára aludt el, bár igyekezett eleget. Forgott-vackolódott s mind szidta magát bolondnak.

Egyik nap lassu eső szemetelt reggeltől egész estig. Otthon kellett üljenek, sze sáros földben csak a tolvaj tud pityókát ásni. A szász megszáradt hüvelykes paszulyt adott oda nekik, hogy csépeljék ki a csűr földjén. Délig mindegyet verték, szemegelték. Délutánra alig maradt valamennyi, csak bolondkoddak mellette s dobálták egymást evvel-avval. Aztán Ilus a kint matató Dénest is kezdte dobálni kötődve. Az meg vissza őt nagyhamar, amig csak elé nem hívta a szász.

Ilus akkor beszaladt az istállóba, hogy ha majd visszajön, megijeszti.

Jött is az nemsokára, de ördöge lehetett, mert egyből ráakadt Ilusra az ajtó megett.

Jó helyen volt az ott. Megfogta, mint a madarat s kezdte ölelgetni. Mind sikitozhatott. Előbb csak csiklandozta, de aztán mind jobban nekivadult. A sarokban szalma volt, arra leborította s ott fogdosta kedvére.

Ilus ütötte, csipte, de nem birt vele sehogy.

Kicsi Kati mikor ment, hogy lássa, mit csinálhatnak, egy csomóban kapta őket a szalmán. Ki volt gyúlva mind a kettő ugyancsak. Ilusból jódarab kilátszott, szoknyája felcsuszott az ágyékáig. Mikor Dénes felengedte, volt mit igazgasson magán. — Szégyentelen vagy, az!... — szidta aztán, és kiszaladt az ajtón.

A fiu szuszogott nagyokat. — Most maga jön sorra... — ölelte meg Kicsi Katit tréfásan.

— Ne izélj na, ne izélj... — pirult az el, s taszította magától a legényt.

Az elengedte s ő zavartan fordult ki az ajtón.

Mikor végeztek a paszullyal, Ilus készült, hogy megy egyetmást nallani a szomszédba. Sós Pál Magdó haza járt s hirt hozhatott. Eszti persze nem marad el tőle semennyiért. A kicsi asszony így hát egyedül maradt a csűrben és seperte össze a paszuly panusáját. Csak az esze valahogy mind egyeben járt, mint a keze.

Dénes az istálló előtt matatott, füttyürészett.

Bent a csűr túlsó sarkán felrakott szalmáról tyuk repült le kodácsolva.

Kicsi Kati egész megijedt belé. — Fene a szárnyadat! — szidta.

A tyuk kisimult a csűrkapu alatt.

Kicsi Kati nézegette a szalma tetejét. — Megtojít ejsze... — nézegette, aztán kíváncsian felkapaszzkodott valahogy.

Meglelte a fészket, egy tojás helyett tizet kapott benne.

— Ez jól meggyújté... — csodálkozott. — Dénes te, Dénes!... — Hívta a legényt. Kétszer is kellett kiáltsa, mig bejött.

— Né te!... Vidd gazdádnak, — mutatta a tojásokat.

De a legény egyebet nézett s nem azt. — Maga jól felült oda.. — kacagta s tüzelt a szeme.

A kicsi asszony kipirulva kapta össze a lábait: — Tiszta bolond vagy! — pirult ki szépen.

A legény odament. — Hagyja a fenébe a gazdát, — mondta — van annak... Legyen a magáé... Adja csak le őket — kérte.

A kicsi asszony le is adogatta.

Ujjaik össze-össze értek.

A fiu a sarokba dugta azokat s marok szalmát hányt a tetejükre. — itt megkaphatja — mondta. — Na, jöjjön, vegyem le... — Állt újra a szalma elé sunyi szeliden.

Kicsi Kati pirosan szabadkozott. — Hogyis ne, néte... Hadd csak... — El-elakadt a hangja.

Dénes felnyújtotta a két karját. — Jöjjön na... — Kérte. Furcsán fojtott volt a hangja.

A kicsi asszony hat éves özvegysége meg is remegett belé. Ült-ült egy darabig. aztán lassan csuszni kezdett lefelé. Ahogy siklott, szoknyája felakadt s majd félig kilátszott belőle.

A legény úgy kapta át a szoknya alatt. Elkapta és ölelte magához.

— Jaj, te!... — birkózott Kicsi Kati. — Legyen eszed... Ne, na... Bejönnek... Tiszta bolond vagy... — sírta erőtlen hangon.

Dehogy engedte, dehogy. — Legalább ez, ha Ilus nem... — gondolta.

És Kicsi Kati hiába birkózott.

Lehuppantak a kitaposott szalmára.

És mikor felkeltek végül, a legény is szégyelte kijózanodva, de hát még a kicsi asszony. Sirt belé, hogy elbujt a kertbe. Későre jött csak elé, lefeküdt vacsora nélkül és még imádkozni sem mert szégyenében.

Másnap a szégyenét munkába ölte s kerülte mindenki szemét, de leges-legjobban a Dénesét. Szidta magát és sóhajtozott szégyenkezve Istenhez, hogy bocsájtana meg neki.

U T K Ö Z B E N

Irta: LÁSZLÓ GYULA

*Avas szalonnát rágcsáltam délben,
Kenyeret hozzá egy utkaparó adott,
Mikor fáradtan utszélére ültem
S kívántam néki hangos jónapot.*

*Az arca zord volt, de karja mozdult,
Kun koponyáján billent a kalap
S homlokáról bő áradatban
Ömlött végig egy verejtékpatak.*

*S hogy szóltam neki, visszazólt; bicskát
Nyitott, kenyér belén csordult az éle.
Miközben falatoztam, újra ásni
Kezdett, beleköpve két tenyerébe.*